

DÅB
OG MEDLEMSKAB
I FOLKEKIRKEN

SEKSTEN FORELÆSNINGER

FRA KØBENHAVNS UNIVERSITET

Tilegnet Theodor Jørgensen i anledning af 65-års fødselsdagen den 5. juni 2000 med hjertelig tak for indsatsen som inspirator og ildsjæl i forløbet bag denne bog som i så mange andre læreprocesser sammen med studerende og kolleger gennem 26 år som professor i dogmatik ved Københavns Universitet

Dåb og medlemskab i folkekirken

Redaktion:

Hans Raun Iversen

Eksistensen
København 2021

Dåb og medlemskab i folkekirken
Redaktion: Hans Raun Iversen

© Forfatterne og Forlaget ANIS, 2000
Første e-bogsudgave 2021

Bogen er sat med Caslon på Religionspædagogisk
Center og trykt POD hos Laursen Grafisk A/S

ISBN 978-87-410-0871-4

Omslag: Bente Jarlhøj

Alle rettigheder forbeholdes. Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af denne bog eller dele heraf er kun tilladt i overensstemmelse med overenskomst mellem Undervisningsministeriet og Copy-Dan eller med forlagets skriftlige samtykke. Enhver anden gengivelse er ikke tilladt ifølge gældende dansk lov om ophavsret. Undtaget herfra er uddrag til brug i anmeldelser.

Udgivet med støtte fra Felix-Fonden, Pator Niels Møgelvangs Litteraturfond og Jens Nørregaard og Hal Kochs Mindefond.

Eksistensen
Frederiksberg Allé 10A
DK-1820 Frederiksberg C
tlf. 3324 9250
www.eksistensen.dk

Indhold

Indledning <i>Hans Raun Iversen</i>	7
--	---

Dåbens historiske udvikling

At blive kristen <i>Mogens Müller</i>	17
--	----

Katekumenatet <i>Samuel Rubenson</i>	31
---	----

Barnedåb og kristen børnelærdom <i>Ninna Jørgensen</i>	43
---	----

Barnedåbens teologi <i>Martin Schwarz Lausten</i>	56
--	----

Dåben som optagelse i kirken og/eller samfundet <i>Hans Raun Iversen</i>	72
---	----

Økumeniske udblik

Dåb og kirkemedlemskab i Indien <i>George Oommen</i>	89
---	----

Den kristne initiation for voksne <i>Lars Messerschmidt</i>	110
--	-----

Karl Barths dåbsteologi <i>Bent Flemming Nielsen</i>	126
---	-----

Dåb i folkekirken i dag

Den ubetingede dåbspligt <i>Mikkel Vigilius</i>	143
Den enkeltes tro og kirkens bekendelse <i>Kristine Garde</i>	166
Dåb og sakramentalisme <i>Kirsten Busch Nielsen</i>	183
Dåbspraksis og dåbsritual i folkekirken i dag <i>Hans Raun Iversen</i>	201
En ny ordning omkring dåb og medlemskab i folkekirken?	
Medlemskab af folkekirken <i>Preben Espersen</i>	223
Forslag til differentieret medlemskab af folkekirken <i>Theodor Jørgensen</i>	232
Nogle bemærkninger til Theodor Jørgensens forslag <i>Hans Gammeltoft-Hansen</i>	244
Nogle kommentarer til Hans Gammeltoft-Hansens bemærkninger <i>Theodor Jørgensen</i>	256
<i>Om forfatterne</i>	265
<i>Bibelregister</i>	266
<i>Emneregister</i>	268
<i>Nævnerregister</i>	271

Indledning

Hans Raun Iversen

*Og har du medlemskab,
så kan du få,
men har du intet,
så kan du gå.*

Sådan lyder det omkvæd, der – juridisk og ofte også rent praktisk – regulerer folkekirkens forhold til mennesker, der gerne vil bruge den. Administrativt er det bekvemt at betragte folkekirken som en eksklusiv medlemsforening eller serviceorganisation. Medlemskab af en kirke er imidlertid ikke blot en administrativ og juridisk, men i høj grad også en teologisk sag. Som kristen kirke har folkekirken den primære opgave at gøre Kristus kendt og troet blandt alle mennesker, så vidt det står til den. Det sker ikke primært gennem kirkens medlemsordning, men heller ikke uafhængigt af den. Hertil kommer, at medlemskab opnås ved den sakramentale handling dåb, som er andet og mere end en kirkelig optagelsesrite. Yderligere kan allerede døbte optages, uanset hvor de er døbte, for så vidt de ikke er medlemmer i en anden kirke. Vi må altså brodere lidt videre på børnesangen, hvis den skal være dækkende for folkekirkens medlemskabspraksis:

*Og er du døbt og kun medlem i folkekirken,
så kan du få,
men er du udøbt, udmeldt eller medlem i en anden kirke,
så kan du gå.*

Overvejer man, som blandt andre *Theodor Jørgensen* har gjort det i flere sammenhænge, folkekirkens retlige medlemsregler teologisk, så bliver det hurtigt klart, at de ikke holder for en sådan vurdering, når kirkens opgave ses i forhold til dens situation i dagens samfund. Til denne bog har Theodor Jørgensen sammenfattet sine synspunkter i form af otte korte teser med forslag til regler for differentieret medlemskab af fol-

kekirken. Det vil sige et særligt medlemskab for katekumener samt adgang til medlemskab af en anden kirke sideløbende med medlemskab af folkekirken.

Tre års debat, herunder to seminarrækker arrangeret af kirkeretsgruppen på Det Teologiske Fakultet ved Københavns Universitet, har godtgjort, at det ikke er uoverkommeligt at tilpasse folkekirkens medlemsjura til de teologiske overvejelser, når der ellers kunne opnås klarhed omkring dåbssynet. Til det formål er der brug for såvel et historisk som et teologisk udredningsarbejde. Det er et sådant arbejde, vi har forsøgt at gennemføre i forbindelse med den forelæsningsrække i foråret 2000, hvorfra de fleste bidrag i denne bog stammer.

Vi begynder med historien om dåbens indførelse, sådan som den afspejles i Det Nye Testamente, samt udviklingen i dåbsteologien og i dåbens kirkelige stilling gennem kirkens historie.

Hvordan kom de første kristne menigheder på den tanke at indføre dåben som led i optagelsen i kirken? Kristendommens udvikling grunder i de kristnes forståelse af, at Gud ved Kristus har oprettet en ny pagt til afløsning af den gamle, som oprettedes ved Moses. Som den gamle pagt havde sit pagtstegn med omskærelsen, fik den nye sit med dåben, der bød sig til som en symbolhandling, der var kendt i samtiden. Men dermed var der ikke straks etableret en kirkelig sakraments-teologi – endsiges et folkekirkeligt medlemskriterium. *Mogens Müller* fremhæver, at dåben markerer et menneskes overgang fra Adams og dermed syndens slægt til Kristi og dermed syndfrihedens slægt, idet dåben er en genfødsel til livet i den Kristus, der er død for synden. Dåben er derfor ikke en handling, hvorved alt er gjort én gang for alle i den enkeltes liv.

Også i oldkirken er det Kristustroen, der er udgangspunkt for såvel kirkens dåbspraksis som den enkeltes dåb. Uden dåbskandidatens udtrykte vilje til at leve efter kristendommens etik, sådan som hun/han kender den fra forudgående katekumenatsundervisning, er dåben utænkelig. *Samuel Rubenson* peger i sit indlæg på, at det først er med rigskirkens opkomst i 300-tallet og barnedåbens gennemslag i 400-tallet, at den tanke opstår, at man skal være døbt for at være kristen, mens man før skulle være kristen for at kunne blive døbt. Den teologiske baggrund herfor er, at tanken om dåben som pagtstegn træder tilbage til fordel for den tanke om dåben som renselse fra arvesynden, som Augustin formulerede. Dåben bliver nu et sakramente, hvis gyldighed beror på Guds gerning i den enkeltes dåb. Hermed er vejen åben for, at

dåben kan komme til at udtrykke den enkeltes sakramentale indlemelse i den kirke, der har monopol på at forvalte de sakramenter, hvis distribution livet igennem er nødvendig til sikring af den enkeltes frelse fra den ulyksalige arvesynd.

Fremhæves dåbens karakter af frelsesnødvendigt sakramente, må dåben foretages så tidligt som muligt, sådan som tendensen da også er i den middelalderpraksis, som *Ninna Jørgensen* beskriver. Ikke desto mindre var voksenkatekumenatets eksorcismer m.v. fastholdt i komprimeret form i den katolske middelalderkirkes dåbsritual, som havde fastholdt, at kristningen med afsværgelse af hedenskab og onde ånder må gå forud for dåben, selv om det nu er forældrene, der må agere på vegne af deres spædbørn. I forlængelse heraf opstår kravet om regulær undervisning af de barnedøbte. Det fremføres af Karl den Store og siden med stor styrke af vakte lægfolk i 1200-tallet – 300 år før Luther gør katekesen til et kernepunkt i den lutherske reformation. Gennem sin kompetence i kristendom skal den enkelte kristne ikke blot virke til frelse for sig selv, men også sørge for kristelig oplæring og sjælesorg for sin nabo.

Hvad dåb og oplæring angår, er Luther hverken mere eller mindre end en reformator i kirken: han ser det som sin opgave at sætte de givne elementer i det rette forhold til hinanden ud fra læren om retfærdiggørelse af tro. Luther holder derfor ivrigt fast ved barnedåben og søger at systematisere katekesen, som *Martin Schwarz Lausten* beskriver det. Afgørende er det for Luther, at dåbens sakramente sammen med troen er tilstrækkelig til menneskets frelse. Som dåben er også troen Guds gave, som Gud kan og vil skænke spædbørn lige så fuldt som voksne. I sin dåbsliturgi fra 1526 fremlægger Luther et konsekvent barnedåbsritual, der i den danske reformation kompletteres med en faddertiltale – og først i 1685, hvor der er kommet jøder til landet, med et ritual for voksendåb. Ved barnedåb som ved voksendåb og tilsvarende ved katekesen, der får en ny skikkelse med konfirmationen fra 1736, er et vigtigt motiv ved dåben de døbtes indlemelse ikke blot i kirken, men i kongens kristne civilisation – *Corpus Christianum*.

I forelæsningsrækken i foråret 2000 fulgte her et bidrag af lektor *Jørgen Stenbæk*, Institut for Kirkekundskab, Aarhus Universitet, om dåb og medlemskab i dansk kirkeretshistorisk belysning. På grund af sygdom har det desværre ikke været muligt for Stenbæk at gøre bidraget færdigt til trykning i denne bog. En hovedpointe i Stenbæks indlæg er, at det moderne begreb om medlemskab i folkekirken først udvikles efter grundloven af 1849. Indtil da var kristendommen et spørgsmål

om pligter på linie med andre pligter i den enevældige konges stat. Først i takt med menighedsrådslovgivningens udbygning i 1900-tallet udvikles også medlemsskabsbegrebet med dets vægt på medlemmernes rettigheder, sådan som vi kender det i dag.

Det er tydeligt, at der er flere motiver af såvel kirkelig-teologisk som religiøs-følelig art bag barnedåbens stærke stilling i de lutherske lande – i Danmark i praksis næsten uanfægtet indtil 1970. Tanken om menighedens fællesskab som Kristi krop er længe før reformationen transformeret til tanken om samfundets kristne civilisation som *Corpus Christianum*, og den bliver det til formel fuldkommenhed under de lutherske enevoldskonger. Derfor er dåben i ét optagelse i kirken og i samfundet – *de jure* indtil grundloven og *de facto* helt op til i dag, fremhæver *Hans Raun Iversen* på baggrund af en gennemgang af, hvad kirken har sagt og siger herom i sine ritualer og i sin undervisning. Det er på den baggrund – og inden for rammerne af en folkekirke, som juridisk set fortsat er en statskirke – det må forstås, når toneangivende teologer i det 20. århundrede kunne komme på den ide at anskue dåben og kirkemedlemskabet som en borgerret på linie med statsborgerskabet.

Vi vender os nu til tre økumeniske udblik, kulturelt til Indien, konfessionelt til den katolske kirke og modernitetsteologisk til Karl Barths dåbslære.

Læremæssigt har kirkerne i Indien det samme syn på dåben, som de tilsvarende konfessioner i Vesten. Man har imidlertid også – godt hjulpet på vej af missionærerne – arvet fornemmelsen af, at dåb indebærer en skelsættende kulturel integration, blot ikke i den lokale kultur, som tilfældet er i Europa, men i en i Indien fremmed vestlig kultur. Der er derfor i Indien tusinder af udøbte Kristus-troende. I nogle tilfælde lader de sig dog døbe på dødslejet, som det – primært af kulturelle grunde – også kendtes i dele af oldkirkens historie. Omvendt har der også i Indien været kristne massebevægelser, hvor de kasteløse brugte dåben til markering af social status. Og endelig er der i de senere års politiske hindukultur sat kritisk lys på alt og alle, der skiller sig ud fra hinduistisk tradition. Spørgsmålet, som *George Oommen* stiller, er derfor, hvad kirken stiller op i en situation, hvor dåben sætter skel ikke blot mellem kristendom og lokal kultur, men også mellem forskellige grupper af kristne – inden for og uden for de officielle kirker, der fastholder dåb som medlemskriterium?

På Det Andet Vatikanerkoncil fandt kræfter, der virkede for liturgisk restauration, og andre, der tilførte koncilet erfaringer fra kirkens missionspraksis i den 3. verden, sammen i arbejdet for et nyt sammenhængende forløb med katekumenat, dåb, konfirmation og første altergang efter oldkirkeligt mønster. Forløbet er delt op i distinkte, men tidsmæssigt variable faser for evangelisering, katekumenat med undervisning samt lutring og illumination forud for fejring af dåb, konfirmation og første altergang, der finder sted ved påskegudstjenesten, og efterfølgende mystagogisk tid indtil pinse. Den trinvise indføring i kirken korresponderer, som det fremgår af *Lars Messerschmidts* indlæg, med den katolske kirkes skelnen mellem 'at høre kirken til' og 'at have del i kirkens fulde fællesskab', sådan som dette fællesskab kommer til udtryk ved nadveren.

Som den katolske kirkes nye voksendåbspraksis står som en udfordring til folkekirkens tankeløshed i så henseende, gør også Karl Barths radikale reformerte dåbssyn det med hensyn til den øjensynligt så vel-fungerende barnedåbspraksis. Barth tager, som *Bent Flemming Nielsen* fremhæver det, netop sigte på den moderne folkekirkelige situation, hvis barnedåbspraksis kun alt for let ender i sakramentalisme. Direkte op mod den lutherske tradition går Barth, når han hævder, at dåb principielt forudsætter dåbskandidatens begæring af dåb og accept af etisk forpligtelse, hvorfor dåb principielt er voksendåb. Har vi sat bevarelsen af det historisk udviklede medium, folkekirken, over målet: troen på Kristus? Dette barthske spørgsmål bliver stående, uanset om vi forkaster den principielle skelnen mellem åndsdåb og vanddåb fra den ældre Barths udkast til dåbslæren.

I tredje afdeling sættes der fokus på den praktiske forvaltning og teologiske forståelse af dåben i dagens danske folkekirke med dens evangelisk-lutherske bekendelse.

I folkekirkens dåbsritual tales der om kirken både som et discipelfællesskab og som et mystisk fællesskab med Kristus. Derimod tales der i ritualen ikke om oprettelse af et juridisk kirkemedlemskab, endsi- gende om dåben som en rettighed. Med udgangspunkt i ritualen stiller *Mikkel Vigilius* sig kritisk til folkekirkepræsternes ubetingede pligt til at forrette dåb, sådan som den blev fastslået af Kirkeministeriet i forbindelse med 1970'ernes dåbssager – og nu formodes at fremgå af medlemskabsloven af 1991. Blandt mulighederne for at fastholde sammenhængen mellem dåb og oplæring peger Vigilius især på valgmenig-

hedsmodellen, hvis man vil holde sig inden for folkekirkenes gældende ordening.

Folkekirken giver fuld trosfrihed til sine medlemmer, men i sin offentlige kommunikation er kirken og dens præster forpligtet på kirkenes bekendelse, der i øvrigt er udviklet ud fra oldkirkens dåbsbekendelse. At bekendelsen fastholdes i kirkenes forkyndelse, er det primært lægfolkets, det almindelige præstedømmes, ret og pligt at sikre. Set i det lys er der, som *Kristine Garde* ser det, en vigtig pointe i, at folkekirkenes første læresag ved præsteretten fra 1992, den såkaldte Snedsted-sag, netop handlede om læren om den dåb, hvorved mennesker – på – døbes ind i det almindelige præstedømme.

Hvordan kan en dogmatisk forbindtlig dåbslære, der vil fastholde den folkekirkelige barnedåbspraksis uden at ende i sakramentalisme, formuleres i dag? *Kirsten Busch Nielsen* fremdrager den lutherske Dietrich Bonhoeffers dåbsteologi. Ifølge Bonhoeffer er det Gud, der selv handler i dåben, men samtidigt forbindes dåben med kaldet til efterfølgelse på en sådan måde, at dåben kun kan forvaltes i en troende menigheds midte. Bonhoeffer fremhæver således dåbens kald til efterfølgelse, hvor Luther ud fra sin tids forudsætninger fremhævede dåben som trøst for de anfægtede. Dermed tager Bonhoeffer højde for modernitetens som livsvilkår – og minder samtidigt om den dobbelt-hed, der også findes i folkekirkenes dåbsritual, når der både tales om “at gøre disciple” og om at “lade de små børn komme til mig”. Eller udtrykt med Ef 5,1 : “I skal ligne Gud og som hans kære børn vandre i kærlighed”!

For folkekirkenes medlemmer er det udtryk for en bevidst valgt forpligtelse, når de kommer med deres børn til dåb. Men forældre, der vælger at svare ja på vegne af deres barn, mener øjensynligt ikke dermed at påtage sig andre forpligtelser – f.eks. omkring oplæring. Teologisk set er enhver dåb imidlertid udtryk for en forpligtende livsafgørelse – og folkeligt set bliver voksendåb det i stadig højere grad, også i Danmark. Situationen er med andre ord moden til, at folkekirken vågner op af den dåbsteologiske tornerosesøvn. *Hans Raun Iversen* lægger op til en ny dåbspraksis, udmøntet i et anderledes dåbsritual, der tænkes brugt sammen med undervisningsforløb.

På baggrund af de historiske og teologiske udredninger vender vi os til sidst mod den aktuelle debat om forholdet mellem dåb og medlemskab, som hele diskussionen er udsprunget af – og gerne skulle bidrage til at belyse.

Preben Espersen indleder med en redegørelse for gældende ret omkring medlemskab i folkekirken. Hovedprincippet er som nævnt det samme som i bagerbutikken bortset fra, at det er medlemskab og ikke penge, der afgør den enkeltes rettigheder, og bortset fra, at man kun kan handle i én butik ad gangen. Espersen markerer flere uklarheder og uhensigtsmæssigheder i den gældende lovgivning, ligesom han gør det klart, at der ikke er principielle forhold, der på forhånd gør det umuligt at operere med adgang til differentieret medlemskab af folkekirken, sådan som Theodor Jørgensen plæderer for det.

I kommentarerne til sine teser om differentieret medlemskab i folkekirken, sætter *Theodor Jørgensen* ind to steder: Dels ved en analyse af en række træk i Prebens Espersens Kirkeret, hvor det fremgår, at folkekirken også i praksis er – og øjensynligt netop *skal* være – et trossamfund og ikke blot et forvaltningsvæsen. Dels i en analyse af kirkens situation i det multikulturelle og -religiøse samfund, vi lever i.

I sine bemærkninger stiller *Hans Gammeltoft-Hansen* sig positivt til Theodor Jørgensens forslags intentioner og teologiske legitimitet, men han opregner samtidigt en række spørgsmål og indvendinger af ikke blot kirkepolitisk, men også praktisk art med hensyn til forslagets gennemførelse.

I sin respons afviser Theodor Jørgensen indvendingernes bærekraft, for så vidt de sættes i deres rette forhold til, hvad der er på spil i folkekirken.

Er spørgsmålet om forholdet mellem dåb og medlemskab i folkekirken ikke hermed fuldt afklaret, er det forhåbentlig belyst så godt, at vi ikke behøver at famle i blinde i det videre arbejde. Til hjælp for enhver, der vil gå videre med – eller bagom – bogens indlæg og argumenter bringes der både konkrete kildehenvisninger i de forskellige indlæg og fyldige litteraturlister til de enkelte emner foruden registre, så vigtige temaer kan følges på langs i bogen.

Tilbage står her kun at sige tak til den række af kolleger, der har medvirket i den fælles proces frem mod det fælles produkt. Kommet til afslutningen af denne bog har jeg det, som Wilhelm Löhe havde det med at komme i himlen: Alene kunne jeg ikke komme der. Alene ville jeg slet ikke have brudt mig om at komme der! Især er jeg taknemmelig for følgeskabet med Theodor Jørgensen, som kollegerne i fællesskab har dediceret bogen til.

INDLEDNING

Endelig en tak til ekstern lektor Bente Lybecker, der har oversat Samuel Rubensons og George Oommens bidrag samt bistået ved udarbejdelsen af registeret, til ph.d.-studerende Rasmus Nøjgaard, der har været dansk fagredaktør for Samuel Rubensons indlæg, og især til overassistent Birgitte Muriset, der med vanlig omhu har taget sig af manuskriptpleje og korrektur.

For tilskud til bogens trykning takkes Felix-Fonden, Pastor Niels Møgelvangs Litteraturfond samt Jens Nørregaard og Hal Kochs Mindefond.

København, 1. august 2000

Dåbens historiske udvikling

At blive kristen

Dåb, bekendelse, katekese og medlemsoptagelse i de første menigheder

Mogens Müller

I den evangelisk-lutherske folkekirke er barnedåb optagelsesrite. Desuden er dåben det ene af vor kirkes to sakramenter, dvs. frelsesformidlende handlinger, indstiftet af vor Herre Jesus selv. De betingelser, der stilles for dåb, er minimale, dvs., at der praktisk taget er fri adgang for spædbørn, mens der fordres en vis, ikke nærmere fastsat undervisning for større børn og voksne. De skriftcitater, der er forordnet ved dåbshandlingen, bekræfter umiddelbart gældende praksis.

Alt dette indbyder til på ny at kaste et blik på dåbens rolle i Det Nye Testamente. For måske kan en undersøgelse her hjælpe til en nuancering af opfattelsen af dåben. Og da de forskellige nytestamentlige skrifter ikke er udtog af en færdig normal-dogmatik, men stationer i en bevidsthedshistorie, anbefaler det sig så vidt muligt at gå kronologisk til værks. Set i et socialhistorisk perspektiv afspejler udviklingen i opfattelsen af dåben således en bevidstgørelse om indhold og betydning af det kristne liv.

Den kristne menigheds dåb er imidlertid ikke en skabelse af intet. Der er tale om en overtagelse og transformation af eksisterende forestillinger. Derfor er det nødvendigt at orientere sig i det miljø, der fremfor noget var bestemmende for den tidligste kristne menighed, nemlig den antikke jødedom. Det er i den, at vi skal lede efter den kristne dåbs forudsætninger. I den forbindelse er det ikke kun analoge handlinger, der har interesse, men overhovedet de momenter, der konstituerede et fællesskab.

Den antikke jødedom

Ser man på den antikke jødedom som sådan, var det omskærelsen, der var det ydre kendetegn på, at man var jøde, dvs. omfattet af Jahves pagt med sit udvalgte folk. Som pagtstegn blev omskærelsen ført tilbage til jødedommens urfader, Abraham. Det er bemærkelsesværdigt, at dette tegn er forbeholdt mænd – kvinder tilhørte således pagtsfolket gennem deres mænd.

I de profetiske skrifter i Det Gamle Testamente optræder der dog en forestilling, der accentuerer inderliggørelsen af pagtsforholdet, nemlig i skikkelse af forjættelsen om en ny pagtsslutning. Det er først og fremmest Jeremias' Bog (Jer 31,31-34), hvori der ligefrem er tale om en *ny* pagt, som skal afløse Sinaj-pagten, der ikke havde formået at skabe et lydigt folk. I den nye pagt ville Gud lægge sin lov i sit folks indre og skrive den i deres hjerte. Alle ville de komme til at besidde gudskundskab, og Gud ville tilgive deres skyld og ikke længere huske på deres synd.

Dette billede suppleres i Ezekiels Bog med især ét vigtigt træk: Gud vil da ikke alene give sit nye pagtsfolk et andet hjerte, men tillige en ny ånd i deres indre. Det skal ske i sammenhæng med, at han fjerner stenhjertet fra deres krop og i stedet giver dem et hjerte af kød, så de følger hans forskrifter og omhyggeligt holder hans bud (Ez 11,19-20; 36,26-27).

Bag disse profetskrifter skimter man bevægelser i den antikke jødedom, der i kraft af et mere intenst gudsforhold har søgt at distancere sig fra det øvrige jødiske folk. Det skete altså ved, at man skildrede sig selv og sin gruppering som opfyldelsen af en forjættelse fra gammel tid. Således er det mest nærliggende at opfatte forjættelserne om en ny og anden pagtsslutning i de sidste tider i fortrinsvis Jeremias' Bog og Ezekiels Bog netop som udtryk for et sådant forsøg på legitimering. Siden skete så det, at denne efter sin oprindelige intention "realiserede" eskatologi blev opfattet som "ægte" forjættelse, et fænomen vi har paralleller til i forståelsen af for eksempel Daniels Bog.

Gennem Dødehavsskrifterne har vi fået et relativt indgående kendskab til en sådan jødisk gruppering, hvis blomstringstid synes at have ligget omkring 100 f.Kr. At det er de essæere, som Filon og Josefus beretter om i deres skrifter, er stadig det bedste bud. Sådan som vi møder dem i deres egne skrifter, er det en gruppering, hvor den afgørende identifikationsfaktor var en åndsbesiddelse, der gjorde det muligt at udlægge loven ret, forstå de profetiske skrifter rigtigt og leve

i overensstemmelse med Guds vilje. Og denne indsigt udvirkede igen, at man kunne opfatte sig selv eksklusivt som udtryk for den sande pagt, det sande Israel og derved delagtige i frelsen. Hermed kunne essæerne altså knytte til ved forestillinger, som var grundlæggende i de tidligste faser af den antikke jødedom.

Det, som man kan kalde grundlæggelsesmyten, er da i korte træk, at den eller de hidtidige pagter ikke har kunnet udvirke frelsestilstanden. Men det var heller ikke meningen, da Gud havde forudset en ny og anderledes pagt, der skulle kunne det, tidligere pagter ikke havde kunnet.

Paulus

De ældste skrifter i Det Nye Testamente er Paulus' breve, som alle stammer fra begyndelsen af 50'erne. Paulus skriver intetsteds om dåbens indstiftelse, men forudsætter den som en almindeligt anerkendt kendsgerning. Som apostel var det ganske vist ikke hans sag at døbe, men han havde dog i enkelte tilfælde gjort det. Det fortæller han i begyndelsen af Første Korintherbrev (1 Kor 1,14-17). Men i denne skrivelse til menigheden i Korinth gælder det ellers ikke mindst en understregning af, at det, vi kalder sakramentale handlinger, ikke virker blot i kraft af deres udførelse (*ex opere operato*).

Det kommer tydeligt frem i behandlingen af nadveren (1 Kor 11,17-34), men gælder ligeledes dåben. Således kan Paulus i kap. 10, i forlængelse af en allegorisk fortolkning af passager i Anden Mosebog, argumentere med, at selv om fædrene i ørkenen faktisk havde både dåb og nadver, ja tilmed Kristus i skikkelse af en vandrende klippe, så hjalp det dem ikke, fordi de var ulydige mod Guds bud. Derfor skal heller ikke korintherne forlade sig på dåb og nadver; for de kan gøre disse handlingers betydning til intet, hvis de ikke lever i den nye lydighed. Ikke mindst hele konteksten i Første Korintherbrev lægger således op til, at man ikke forstår ordene om dåb for døde i 1 Kor 15,29-34 om en vikariatsdåb, dvs. som en dåb for afdøde, men om det meningsløse ved dåben, hvis der ingen opstandelse er. Det er således naturligst at opfatte stedet som et udsagn om, at de, der lader sig døbe, ville lade sig døbe til døden, hvis døde overhovedet ikke opstår.

Ellers må det siges, at dåbens betydning hos Paulus først og fremmest bliver synlig i de teologiske og etiske konsekvenser, som han drager af den. Det vigtigste sted i denne forbindelse er Romerbrevet kap.

6. I dette kapitel udvikler Paulus det motiv, at den kristne ved sin dåb er døbt til Kristi død. Det betyder, at den kristne ved dåben er begravet sammen med ham til døden, for at ligesom Kristus blev oprejst af døde i kraft af Faderens herlighed, således skal også den kristne vandre i det nye, nemlig livet. Den kristne er altså ved sin dåb blevet delagtig i Kristi død *for synden*. For synden mister sit herredømme over den, der er død. Som døbt skylder den kristne derfor ikke længere synden lydighed. Synden har ikke mere det krav på den kristne, at hun eller han skal dø som følge af sine synder. Den skyld har Kristus sonet ved sin død. Det fremgår af et sted som 1 Kor 6,11, hvor korinthernes omvendelse til kristentroen skildres som det, at de blev vasket rene, blev hellige, blev gjort retfærdige ved Herren Jesu Kristi navn og ved Guds ånd.

Som døbt er den kristne under et andet herredømme, nemlig Kristi. Der er udtrykkelig ikke tale om en tilstand, som den døbte skal stræbe hen imod. Det gælder tværtimod, hvad den døbte allerede er. Formaning er derfor en advarsel mod tilbagefald. Der er ingen automatik. Det liv, der skal leves ud af den kraft, som oprejste Kristus fra de døde, er, hvad der med et moderne udtryk kaldes en "virtuel virkelighed", som den døbte har fået del i, men som kan forlades.

Paulus taler i den forbindelse en lang række steder om Ånden som det konstituerende for kristenlivet. Fordi de Kristus-troende er Guds børn, har Gud sendt sin søns ånd i deres hjerter, og den råber Abba, fader (Gal 4,6; Rom 8,15). Den, der knytter de Kristus-troende fast til Kristus, og som salvede dem, er Gud, der også beseglede dem og gav dem Ånden som pant i deres hjerter (2 Kor 1,21-22). Det er i kraft af denne ånd, de troende skal vandre, så de ikke styres af det, som kødet begærer. Over alt gælder det den ånd, som den enkelte har modtaget i sin dåb.

Stiller man spørgsmålet om, hvad der er baggrunden for, at Paulus kan udtrykke sig på denne måde om det liv, der udspringer af dåben, er et nærliggende svar, at han knytter til ved forestillingen om en ny pagtsslutning. Naturligvis nævner Paulus den nye pagt i forbindelse med sin brug af beretningen om Jesu indstiftelse af nadveren (1 Kor 11,25). Men det er først og fremmest i 2 Kor 3, at vi får et indtryk af apostlens "pagtsteologi".

I denne teologi er det ånds-motivet, der dominerer. Derfor bliver der heller ikke citeret fra det eneste sted i Skriften, betegnelsen "ny pagt" optræder, nemlig Jer 31, fordi dette sted ikke inddrager ånden i sin beskrivelse. I 2 Kor 3 kan Paulus betegne sig selv som den, Gud har

gjort duelig til at være tjener “for en ny pagt, ikke bogstavens, men Åndens; for bogstaven slår ihjel, men Ånden gør levende” (2 Kor 3,6). Denne ånd er det, der dels sætter i stand til at forstå Skriften, dels muliggør det nye liv, to ting, der i øvrigt hænger uløseligt sammen. Paulus kan ligefrem konkludere, at “Herren” er Ånden, og hvor Herrens Ånd er, dér er der frihed” (2 Kor 3,17).

Hvor denne ånd råder, betyder det, at selve den historie, som mennesket har oplevet som bestemmende, er ophævet. Livet i skyggen af Adam og syndefaldet er afløst af livet under nådens herredømme (Rom 5,12-21). Derfor tager den bibelske historie sig ganske anderledes ud læst i lyset af troen på Jesus som Kristus. Jødedommens hellige skrifter er blevet til Det *Gamle* Testamente, der ikke længere kan stå alene. Der er ikke heller tale om en forhistorie, der har fået en fortsættelse, men om et bevidsthedshistorisk nybrud. Det gælder en transformation af gudsbilledet *med tilbagevirkende kraft*.

For Paulus er dåben den begivenhed, hvor mennesket kommer ind under det Åndens herredømme, som gør, at det er dødt for synden. Denne overgang fra det ene herredømme til det andet kan Paulus kalde en ny skabelse. Således hedder det i Gal 6,15, at hverken forhud eller omskærelse betyder noget; det gør alene en ny skabelse, og videre i 2 Kor 5,17, at: “Er nogen i Kristus, er han en ny skabning. Det gamle er forbi, se, noget nyt er blevet til!” Og i forlængelse heraf kan en senere Paulus-discipel udtrykke det på den måde, at Gud frelste os, ikke fordi vi havde gjort retfærdige gerninger, men fordi han er barmhjertig; det gjorde han ved det bad, der genføder og fornyer ved Helligånden” (Tit 3,5). Dåben er med andre ord som genfødsel indgangen til et nyt liv.

Dåbens oprindelse

Som allerede nævnt er kirkens sakramenter defineret som frelsesformidlende handlinger, der er indstiftet af vor Herre Jesus selv. På den baggrund kan en nærmere undersøgelse af kildematerialet overraske. Paulus er altså tavs i denne sag, og går vi til evangelierne, får vi ikke et klart billede af den kristne dåbs oprindelse. I det ældste, Markusevangeliet, er der ingen dåbsbefaling. Men i en senere tilføjelse, den såkaldte uægte Markus-slutning, hedder det i forlængelse af en befaling til disciplene om at prædike evangeliet for hele skabningen, at “den, der tror og bliver døbt, skal frelses, men den, der ikke tror, skal

dømmes” (Mark 16,15-16). Det er vel at mærke den opstandne, der taler.

Det er det også i den missionsbefaling, der afslutter Matthæusevangeliet (Matt 28,18-20). Billedet er det samme i Lukasevangeliet. Det er faktisk først dette evangelieskrifts fortsættelse, Apostlenes Gerninger, der taler om en kristen dåb. Det sker dog ikke i form af en befaling, men alene i Jesu forjættelse til disciplene af den dåb med Helligånden, som de skulle få ved pinsen. Derefter optræder dåben som det selvfølgeligelige tegn på optagelse i den kristne menighed. Også i denne henseende adskiller Johannesevangeliet sig fra de tre andre. Faktisk kommer dette evangelieskrift til at fortælle, at Jesus selv døbte (Joh 4,1), noget der dog straks bliver dementeret gennem en præcisering af, at det var hans disciple, der gjorde det (Joh 4,2). Det Fjerde Evangelium fortæller altså, at Jesu disciple døbte, mens han levede.

Det må konstateres, at der kildemæssigt ikke er grundlag for at sige, at Jesus indstiftede dåben, endsige selv døbte. Sammenholdt med den kendsgerning, at dåben optræder som helt selvfølgelig optagelsesrite i de kristne menigheder i Paulus' breve, må det konkluderes, at den specielt kristne dåb er indført af den tidligste menighed som tegn på optagelse. Men er denne dåb ikke indstiftet af Jesus selv, så er den til gengæld uløseligt forbundet med hans gerning ved at være en dåb til ham. Det er altså ikke Jesus, men menigheden, der toner frem bag dåben.

Spørgsmålet om dåbens oprindelse anskueliggør således eksemplark, hvor reduktionistisk det er alene at ville forholde sig til Skriften. Alle Det Nye Testaments forskellige skrifter er skabt inden for rammerne af og med henblik på livet i allerede eksisterende menigheder. De er med andre ord andenhånds i forhold til kirken, som mere eller mindre fuldt udviklet havde eksisteret i årtier uden anden Skrift end jødedommens Bibel. Det er værd at tænke med, inden man taler om *Sola Scriptura*.

Forestiller man sig imidlertid et netværk af menigheder med en tilhørende praksis forud for de nytestamentlige skrifers tilblivelse, behøver det ikke længere at forundre, at der kan være endog meget centrale og vigtige ting, vi ikke kan læse om i disse skrifter. Disse ting, skikke og forestillinger, havde allerede deres selvfølgeligelige placering i menighedernes liv på en sådan måde, at det her er nødvendigt at anlægge en komplementær betragtning, så vi også har blik for dem, der skabte og siden samlede de nytestamentlige skrifter. Det gælder selve det grundlag, som var det fælles udgangspunkt, det, som alle var enige om. Hvad vi i givet fald kan møde, er forsøg på at fortolke disse ting.

Forbilleder

Naturligvis har man spurgt om, hvad der kan have været forbillede for de første kristnes dåbspraksis og -forståelse. Tidligere så man paralleller i samtidens synkretistiske mysteriereligioner, som enkelte kirkefædre ligefrem mente, at djævelen havde skabt for at spotte kirkens hellige handlinger. Men selv om der kan findes analogier, er det ikke i første række fra den kant, indflydelsen kom. Noget nærmereliggende er det at pege på den jødiske proselytdåb som mulig baggrund. I modsætning til andre jødiske rituelle tvætninger var den en engangs-dåb af folk, også kvinder, der gik over til jødedommen. For mænd erstattede den ikke, men stod ved siden af omskærelsen. Proselytdåben blev desuden betragtet som en renselseshandling, men den urenhed, denne dåb rensede for, var den, der knyttede sig til hedenskabet. Der er altså vigtige paralleller. Problemet er imidlertid, at kildematerialet ikke kan bære en datering af denne dåbspraksis til før-kristen tid. Det kan tilmed ikke udelukkes, at det er den kristne dåb, der har influeret på proselytdåben.

Stiller man spørgsmålet om et umiddelbart forbillede for den kristne dåb, er det mest nærliggende svar derfor det, som Det Nye Testamente selv giver, nemlig Johannes-dåben. Denne dåb, der i Josefus' skildring optræder som en besegling af en omvendelse med moralske konsekvenser, har måske hos den historiske Johannes haft et stærkere eskatologisk præg, end Josefus lader ane. I hvert fald underkastes Johannes-dåben i evangelierne en *interpretatio Christiana* gennem skildringen af den åbenbaring, der sker i forbindelse med Jesu dåb.

I Markusevangeliet og siden i Matthæus- og Lukasevangeliet bliver Jesu dåb i Jordan således den begivenhed, hvor Helligånden i synlig skikkelse kommer over ham, så han bliver "den salvede" (jf. Luk 4,18 med citatet fra Es 61,1). Sønnen er der, Ånden kommer, og Faderens røst udpeger den døbte som den, i hvem han har velbehag. I Johannes-evangeliet fortælles det ikke direkte, at Johannes døber Jesus. Vi får alene hans vidnesbyrd: "Jeg så Ånden dale ned fra himlen som en due, og den blev over ham. Jeg kendte ham ikke, men han, som har sendt mig for at døbe med vand, han sagde til mig: Det er ham, du ser Ånden dale ned over, der døber med Helligånden" (Joh 2,32-33). Vi er her langt inde i den oldkirkelige interpretation.

Det er værd at bemærke, at hvor Markusevangeliet taler om Johannes-dåben som en omvendelsesdåb til syndernes forladelse (Mark 1,4), dér er dette træk med syndernes forladelse fjernet i Matthæusevangeli-

ets gengivelse – således optræder det først i Jesu tydeord til kalken ved nadverens indstiftelse. Syndernes forladelse er en begivenhed, der danner optakt til den nye pagts æra, og denne nye pagt bliver først sluttet ved Jesu død. Tilbage i de synoptiske evangelier bliver alene Johannes Døbers profeti om den stærkere, der skal døbe med Helligånd (Mark 1,8) eller Helligånd og ild (Matt 3,11; Luk 3,16).

Dåben og Helligånden

I evangeliernes skildringer af Jesu dåb er det et grundlæggende træk, at dåb og Helligåndens gave knyttes fast sammen. Jesus modtog ifølge de synoptiske evangelier Ånden ved sin dåb, Johannesevangeliet lader Johannes Døber proklamere Jesus som den, der døber med Helligånden. Her er Apostlenes Gerninger interessant. Ikke nok med at dette skrift to gange citerer det som et Jesus-ord, at Jesu disciple skal døbes med Helligånden (ApG 1,5; 11,16). Med den anskuelighed, hvormed denne forfatter arbejder, synliggøres åndsbesiddelsen tillige ved ekstatiske ledsagefænomener som profeti og glossolali. Det sker således i pinseberetningen, der skriftbelægges med et Joel-citat om, hvordan Gud i de sidste tider vil udgyde sin ånd over mennesker, så de profeterer og drømmer (ApG 2,16-21).

Ganske vist hører vi om apostlene alene, at de modtager Helligånden, ikke udtrykkeligt, at de bliver døbt. Men i forlængelse af sin pinseprædiken kommer Peter med følgende opfordring til de jøder, som det stak i hjertet at høre hans ord: “Omvend og lad jer alle døbe i Jesu Kristi navn til jeres synders forladelse, så skal I få Helligånden som gave” (ApG 2,38). Tre tusind – fortælles det – blev døbt den dag, uden at der meddeles yderligere detaljer.

Troen angives som forudsætningen for dåben (jf. Kandakes skatmester, ApG 8,37). Og i Cornelius-historien i ApG 10 optræder den anomali, at Helligånden falder over de hedninger, der hører Peters prædiken, før de er blevet døbt, så Peter må spørge: “Mon nogen kan hindre disse mennesker i at blive døbt med vand, når de har fået Helligånden?” Selvfølgelig er det et rent retorisk spørgsmål, hvorfor Peter også selv svarer ved straks at døbe dem.

I den noget gådefulde beretning om Paulus' møde med nogle Johannes Døber-disciple ved Efesos (ApG 19,1-7), forbindes dåb og Helligånd igen. Da de siger, at de er døbt med Johannes' dåb og end ikke har hørt om Helligånden, bliver de døbt igen i Herren Jesu navn, og –

hedder det videre – “da Paulus lagde hænderne på dem, kom Helligånden over dem, og de talte i tunger og profeterede” (ApG 19,6). Også den alexandrinske jøde Apollos, der dukker op i menigheden i Efesos, kender alene Johannes-dåben, men om ham hører vi ikke, at han bliver døbt igen (jf. ApG 18,24-28). Tredje gang fortællingen om Paulus' omvendelse optræder i Apostlenes Gerninger, ender Ananias' tale til Paulus i Damaskus med ordene: “Hvorfor tøver du? Rejs dig og lad dig døbe og få dine synder vasket af, idet du påkalder Herrens navn!” (22,16; jf. 9,18).

Kirkens dåb

Hvad vi indtil nu har kunnet iagttage, er, hvorledes erfaringen af at være under Åndens herredømme har fået kirken til at overtage Johannes Døbers dåbspraksis, men i en transformeret skikkelse. Denne særlige “kristne” dåb har kirken så dels ladet foregribe i Jesu egen dåb, dels ført tilbage til Jesus selv. Ved at lade det være den opstandne, der befaler eller forjætter denne dåb, fastholder kirken, at dåben forudsætter Jesu død forstået som indstiftelsen af den nye pagt. Det er denne nye pagts virkelighed, som dåben vil formidle. Ånd og dåb hører uløseligt sammen.

Den kristne dåb er med andre ord udsprunget af behovet for en handling, der kunne markere indgangen til det nye liv. Den besegling af omvendelsen, som Johannes-dåben var, lå lige for, så meget mere som Jesus selv var blevet døbt med denne dåb.

Parallellen med jødedommens omskærelse er nærliggende og drages allerede i Det Nye Testamente selv, nemlig i de paulinske/deuteropaulinske breve – alt efter om man vil regne Kolossenserbrevet for paulinsk eller deuteropaulinsk. Således tiltales de kristne i Kol 2,11-12 som dem, der er blevet omskåret, ikke med hånden, men ved at aflægge det syndige legeme, ved omskærelse i Kristus, da de blev begravet sammen med ham ved dåben for i den også at blive oprejst sammen med ham ved troen på Guds kraft, der oprejste ham fra de døde (jf. Ef 2,11). Samme parallelisering fremgår desuden af vendinger som omskærelsens pagt (ApG 7,28) og omskærelsens tegn (Rom 4,11) i forbindelse med Abraham. Hvad omskærelsen er for jøden, er dåben for den kristne.

Sammenholdes omskærelsen som pagtstegn og dåben som en besegling af omvendelsen, der indebærer syndsforladelse og modtagelse af

Helligånden, bekræfter det antagelsen af, at dåben skal ses i sammenhæng med den kristne menigheds opfattelse af sig selv som menigheden af den nye pagt. For de tidligste kristne, der enten som jøder havde en Bibel, eller som hedningekristne fik en, var det afgørende at forstå sig selv ud fra skemaet forjættelse-opfyldelse. Alt det, der var sket med og omkring Jesus fra Nazaret, var for dem opfyldelse af forjættelserne i Skriften. De første Kristus-troende spejlede og genfandt deres oplevelser og erfaringer i Skriften, og efterfølgende beskrev de dem med Skriftens sprog. Da Skriften for dem uafkortet var Guds ord, var denne skrift-relatering en nødvendig del af legitimeringen af den kristne menighed. Bestræbelsen på at fastholde en ny forståelse af den gamle Skrift affødte snart nye skrifter.

Dåben som pagtstegn

Set på denne baggrund overrasker det ikke, at vi ikke hører om spædbørnsdåb i Det Nye Testamente. Når drøftelsen af dette spørgsmål i den grad har domineret, skyldes det en sakramentalistisk opfattelse af dåben som ikke alene frelsesformidlende, men også som en frelsesbetingelse, idet det i stil med Cyprians dictum: "Uden for kirken ingen frelse (*extra ecclesiam nulla salus*)" kunne have heddet: "Uden dåb ingen frelse (*sine baptismo nulla salus*)". Selv i den "uægte" Markusslutning, hvor dåb og fortabelse sættes i forbindelse med hinanden, hedder det, at "den, der tror og bliver døbt, frelses, men den, der ikke tror, fordømmes." Men der er naturligvis kun et lille skridt til at indføje "og ikke bliver døbt".

Talen om dåb af et helt hus i 1 Kor 1,16 (jf. imidlertid 16,15, hvor samme husstand forudsættes at bestå af voksne) og ApG 16,33 (jf. 16,15; 18,8; ApG hører i øvrigt efter min opfattelse hjemme et stykke inde i det 2. årh.) beviser ikke en praksis med spædbørnsdåb. Et sted som 1 Kor 7,14, hvor det i forbindelse med belæringen om blandede ægteskaber hedder, at børn er hellige i kraft af en kristen far eller mor, synes ligefrem at tale imod barnedåb. Og den episode, der om nogen har været skriftbegrundelsen for dåb af spædbørn, nemlig Jesus, der velsigner de små børn (Mark 10,13-16 par), behøver ikke at forudsætte en sådan dåb. Det udelukker ikke, at børn kan være blevet døbt. Men det har i givet fald været på forventet efterbevilling af det nye åndsbestemte liv. Om nogen besegling af en omvendelse har der ikke kunnet være tale.

Erstatter dåben omskærelsen som pagtstegn i den tidligste kristne menighed, så har den dog ikke helt samme funktion. Omskærelsen er tegn på indoptagelse i et pagtsfolk, men den er ikke forbundet med en særlig åndsgave, netop den mangel, der bliver åbenbar i forjættelsen om en ny pagt. På den anden side er der en parallel i det, at både tegn og åndsgave skal udfoldes i et særligt liv for at beholde sin betydning. Således kan omskærelsens betydning også relativiseres i jødisk tradition, således at omskærelse af hjertet[s forhud] kan optræde som det nødvendige supplement (5 Mos 10,16; 30,6; Jer 4,4; jf. Jer 9,25 samt Jer 6,10, der taler om uomskårne ører). Dette motiv fastholdes og uddybes naturligvis i den kristne tradition (Rom 2,29; Kol 2,11, men ikke mindst Barn 9, hvor det ligefrem benægtes, at budet om omskærelse nogen sinde har været ment bogstaveligt).

Dåben har først og fremmest karakter af indbydelse til et liv under det herredømme, som Ånden udøver. Der består derfor en analogi mellem den gamle pagts folk og den nye pagts folk i den henseende, at de ydre pagtstegn ikke automatisk skaber sikkerhed. Matthæusevangeliets missionsbefaling bestemmer da også det at gøre alle folkeslag til Jesu disciple som det at døbe dem og lære dem at holde alt det, som Jesus har befalet. Dette skal ses i nøje sammenhæng med dette evangelieskrifts karakteristik af de kristne som et folk, der er kendetegnet ved at bære den frugt, som Israel ikke bar. Det sker i forlængelse af lignelsen om de utro vingårdsforpagtere, der jo slutter med, at vingårdens herre ikke bare straffer disse forpagtere (= det jødiske folks religiøse autoriteter), men tillige tager vingården fra dem og giver den til et andet folk. Tidligt kunne man i forlængelse heraf tale om kirken som en tredje race: de kristne var hverken jøder eller hedninger, men noget tredje. Dette folks identitet skabes og fastholdes alene ved, at det gør Jesu himmelske Faders vilje.

Ånden og det nye (evige) liv

I proømiet i Første Petersbrev skildres dåben som den begivenhed, hvori Jesu Kristi fader har genfødt den kristne til et levende håb ved Jesu Kristi opstandelse fra de døde (1 Pet 1,3). I samme kapitel hedder det til modtagerne af brevet, at de jo ikke er genfødt af en forgængelig, men en uforgængelig sæd, Guds levende og blivende ord (v. 23). Og i 1 Pet 3,21-22 tolkes frelsen gennem vand for de otte i Noas ark typologisk: "Det vand er et billede på den dåb, som nu frelser jer; ikke en fjer-

nelse af legemets snavs, men en god samvittigheds pagt med Gud, ved Jesu Kristi opstandelse, han som er faret op til himlen og sidder ved Guds højre hånd, efter at engle og myndigheder og magter er blevet underlagt ham.”

Det skal bemærkes, at det ord, der er oversat med “pagt”, ikke er det samme græske ord, der almindeligvis oversættes således, nemlig *diatheke*. Som det bemærkes i en note, er: “*Anden mulig oversættelse: en bøn til Gud om en god samvittighed*”. Valget af gengivelsen med “pagt”, som afspejler en grundtvigsk forkærlighed for denne betegnelse i forbindelse med dåben, har dog rigtignok det moment af forpligtelse over for en ny virkelighed i sig, som ikke kommer til udtryk ved oversættelsen med “bøn”.

Det nye liv bliver i den grad *livet*, at man faktisk først bliver levende ved genfødslen. Dåben bliver således forstået som ny fødsel. Som det hedder i Kol 2,13 til hedningekristne læsere: “Også jer, der var døde i jeres overtrædelser, uomskårne på kroppen, gjorde Gud levende sammen med ham [= Kristus], da han tilgav os vore overtrædelser.” I den tilsvarende passage i Ef 2,1-10 karakteriseres det førkristne liv som et liv under den ånd, der stadig hersker i ulydighedens børn. Men de kristne, som før var vredens børn og døde i deres overtrædelser, har Gud gjort levende med Kristus ved at oprejse dem sammen med ham og sætte dem sammen med ham i himlen. Det hele er ren gave. “For – som det konkluderende hedder i v. 10 – hans værk er vi, skabt i Kristus Jesus til gode gerninger, som Gud forud har lagt til rette for os at vandre i.”

I Johannesevangeliet hører vi om det, der som født af Ånden er ånd (Joh 3,5), og at enhver, som tror, har evigt liv (3,15-16 m.fl.st.). Ja, den, der hører Jesu ord og tror ham, som har sendt ham, har evigt liv og kommer ikke for dommen, men er gået over fra døden til livet (5,24). Og Første Johannesbrev kan supplere: “Vi ved, at vi er gået over fra døden til livet; for vi elsker brødrene” (1 Joh 3,14). I dette brev tales der ligefrem om at være født af Gud. Den, der er født af Gud, gør ikke synd; for Guds sæd bliver i ham, og han kan ikke synde, fordi han er født af Gud (1 Joh 3,9).

Sammenfatning og udblik

Jeg har forsøgt at trække nogle hovedlinier op i billedet af dåben, sådan som den fremtræder i de nytestamentlige skrifter. En fællesnævner er